

А. А. Халецька,
к. н. держ. упр., доцент, докторант НАДУ

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ УСТАНОВ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена аналізу економічної результативності установ соціального захисту населення, їх функціонуванню як системи. Розроблено пропозиції щодо удосконалення роботи установ соціального захисту населення в Україні.

The article has been devoted to the analysis of economic efficiency of the institutions of social protection of population, their functioning as a system. The proposals to improvement of the activity of the institutions of social protection of population in Ukraine have been elaborated.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ В ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

Зв'язок з науковими і практичними завданнями. Одним з чинників, що забезпечують конкурентоспроможність економіки, є стабільна законодавча база. Сьогодні правова система знаходиться на стадії формування. Доводиться приймати багато законів для того, щоб швидше адаптуватися до економічних і соціальних умов, що змінюються. Проте, сьогодні нормативно-правова база в Україні щодо забезпечення ефективної діяльності установ соціального захисту населення, з одного боку, надмірна, з іншого — неповна. Законодавчим органом державної влади приймається велика кількість законів. Багато які з них дублюють один одного, але не сприяють вирішенню поставлених суспільством перед державною владою задач. Крім того, розвиток економічної бази установ соціального захисту населення повинен проводитися у інституційному взаємозв'язку, взаємодії і взаємозалежності. Разом з тим, необхідною складовою розвитку установ соціального захисту населення стає економічне планування, що здійснюватиметься на основі динамічного спостереження за показниками, що визначають витрати на виробництво і випуск реалізаційної продукції стосовно зазначених установ. Для розвитку економічної бази установ соціального захисту населення потрібно ухвалювати економічні управлінські рішення, при яких ресурси необхідного складу,

кількості та якості отримуються і використовуються з мінімально можливими витратами. Економічність означає відсутність марнотратства, тобто залучення до діяльності установ соціального захисту населення додаткових ресурсів, створення зайвих запасів, оплати компонентів витрат по цінах, що перевищують мінімальні. Економічність, продуктивність і результативність пов'язані між собою, оскільки вони виражають лише різні аспекти сторони ефективності витрат.

Попри вищезазначене концентрація фінансових коштів від багаторівневих і багатоканальних джерел фінансування є необхідною, але недостатньою умовою для розвитку економічної бази установ соціального захисту населення.

АНАЛІЗ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Виділення невирішених питань. Пошуком шляхів створення ефективної системи соціального захисту займалося багато науковців. Питанням соціального забезпечення населення присвятили свої праці вітчизняні вчені, серед яких П. Базилюк, А. Барановський, П. Гуменюк, Ю. Козлов, О.Новікова, В. Попова, М. Савенков та інші. Серед зарубіжних дослідників на особливу увагу заслуговують праці М. Бекера, О. Відермана, І. Гнібіденко, К. Грільбергера, Н. Гросмана, М. Діка, Е. Купца, С. Майбурга, Д. Маршалла, У. Тіссена, Л. Флекена, Й. Форстерлінга, Г. Фукса, А. Хижняка.

Разом з тим, дослідження проблеми соціально-економічної результативності державного регулювання розвитку економічної бази установ соціального захисту населення в Україні далеко не повною мірою відображають можливості досягнення відповідного стану її розвитку й потребують додаткових опрацювань.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Опрацювання методичних положень і практичних заходів щодо удосконалення роботи установ соціального захисту населення в Україні. Досягнення даного бажаного ступеня розвитку економічної бази установ соціального захисту населення, на нашу думку, можливо при такому державному регулюванні, коли держава створить умови особам з обмеженням життєдіяльності для прагнень і можливостей забезпечувати собі гідний спосіб життя шляхом інтеграції в суспільно-корисну працю.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Обґрунтування отриманих результатів. На сьогодні становлення структури установ соціального захисту населення йде з великими труднощами. Ресурсів недостатньо і немає належної соціально-економічної результативності від їх діяльності. Спостерігається значна дистанція між задумами і їх практичним втіленням по ряду наступних причин:

1. Відсутня належна поінформованість населення щодо одержання соціальних послуг, права на їх одержання, механізму одержання соціальних послуг.

2. Існує стійка та обґрунтована в ретроспективі недовіра населення до державного регулювання приватного сектора.

3. Спостерігається край слабка економічна база системи установ соціального захисту населення, особливо помітний її занепад в періоди макроекономічної нестабільності, що обумовлено залишковим принципом фінансування таких соціально значущих установ.

4. Відсутня належна взаємодія системи установ соціального захисту населення з громадськими організаціями, не реалізуються на практиці механізми соціального діалогу щодо вирішення проблем, що виникають у соціально-економічній сфері відповідних територій.

5. Незважаючи на повільну стабілізацію ситуації щодо кількості вільних робочих місць для інвалідів (2001 рік — 12710; 2004 рік — 2043; 2005 рік — 2654; 2006 рік — 10033; 2007 рік — 11483; 2008 рік — 13783), спостерігається недостатня кількість робочих місць для осіб з обмеженням життєдіяльності [1, с.94].

6. Відсутній ретельний аналіз попиту і пропозиції соціальних послуг.

7. Існує складність в оформленні документів для отримання соціальної допомоги.

8. Потреби осіб з обмеженням життєдіяльності випереджають можливості установ соціального захисту населення. Статистичні дані свідчать, що соціальне обслуговування та соціальні послуги в системі органів праці та соціального захисту населення в Україні надають 319 будинків-інтернатів, 744 територіальних центрів обслуговування пенсіонерів, 24 пансіонати, 9 житлових будинків для ветеранів війни та праці, 289 реабілітаційних установ тощо. Функціонування системи соціального обслуговування забезпечують понад 58 тис. соціальних працівників, які працюють з більш ніж 1 млн громадян та надають їм близько 45 видів послуг. Одночасно дані державної звітності показують невпинне зростання кількості людей, що потребують соціальних послуг [2].

9. Спостерігається значний відсоток населення з доходами, що є нижчими за прожитковий мінімум. Розмір пенсії до прожиткового мінімуму на одну особу становив в Україні: у 2000 році — 31,0%; 2003 році — 53,3%; 2004 році — 87,4%; 2005 році — 96,2%; 2006 році — 101,4%; 2007 році — 141,2%.

Як наслідок, не вдається повною мірою реалізувати можливості навіть від вже наявних резервів системи установ соціального захисту населення, пов'язаних з інтеграцією осіб з обмеженням життєдіяльності в суспільне виробництво.

Для підвищення соціально-економічної результативності державного регулювання розвитку економічної бази установ соціального захисту населення повинні бути реалізовані наступні основні функції:

1) вивчення і усунення проблем і труднощів державного регулювання в умовах макроекономічної нестабільності;

2) впровадження в практику стратегічного планування і маркетингового управління попиту і пропозиції соціальних послуг;

3) приріст і розподіл ресурсів;

4) розвиток системи взаємодії установ соціального захисту населення на територіальному та державному рівнях;

5) обмін фінансовими, кадровими, інформаційними ресурсами в рамках загальної системи економічних відносин;

6) залучення кредитів у необхідній кількості;

7) гармонізація внутрішньосистемних економічних інтересів на основі ефективності розподілу доходів від основної та комерційної діяльності;

8) ефективність зовнішньої взаємодії з постачальниками транспортних послуг, послуг зв'язку, різних продуктів, електроенергії, теплової енергії, газу.

На думку автора, основним методологічним принципом при визначенні соціально-економічної результативності повинен бути принцип системного підходу, реалізація якого припускає

ступінь досягнення сумарної соціально-економічної результативності від спільної діяльності всіх рівнів соціального захисту населення з урахуванням їх інтересів і витрат по реалізації поставлених цілей.

Основним механізмом здійснення реабілітації осіб з обмеженням життєдіяльності працездатного віку є індивідуальна програма реабілітації. Про ефективність реабілітації, ступені реальної інтеграції осіб з обмеженням життєдіяльності в сім'ю і суспільство можна говорити тільки в тому випадку, якщо індивідуальна програма реабілітації повністю реалізована і втілена в життя. Відсутність у країні реальної бази для реалізації конкретних реабілітаційних послуг, відсутність законодавчо закріплених повноважень, відповідальності й функцій по реабілітації осіб з обмеженням життєдіяльності у відповідних організаціях, відсутність загальної ідеології і стратегії розвитку реабілітації, етапності, системності, комплексності і загальнодоступності знижує соціально-економічну результативність державного регулювання розвитку економічної бази установ соціального захисту населення.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗРОБОК

Для підвищення соціально-економічної результативності державного регулювання розвитку економічної бази установ соціального захисту населення повинен здійснюватися чіткий зворотний зв'язок між установами, що проводять реабілітацію осіб з обмеженням життєдіяльності, з метою здійснення своєчасного контролю щодо виконання і коректування індивідуальних програм реабілітації, а також визначений порядок управління системою реабілітації на рівні території та державному рівні.

Державне регулювання часто сприймається як потенційне гальмо економічного розвитку. Необхідно на сучасному етапі підняти на належний рівень систему роботи державних інститутів. Сформована законодавча база є одним з чинників, що забезпечують стабільну роботу установ соціального захисту населення, їх фінансове забезпечення. Законодавчо підкріплена концентрація фінансових коштів від багаторівневих і багатоканальних джерел фінансування є необхідною, але недостатньою умовою для розвитку економічної бази установ соціального захисту населення.

Все більшого значення набуває тенденція розвитку економічної бази установ соціального захисту населення як процесу державного регулювання управління розподілом фінансових ресурсів, пов'язаних з необхідністю ділити обмежені ресурси між альтернативними варіантами їх результативного використання.

Для цього необхідно проаналізувати фактичні витрати установ соціального захисту населення, визначити необхідність існування їх мережі, сформулювати консолідований бюджет

соціального захисту населення і розподілити його між державною та виконавчою владою, місцевим самоврядуванням і особами з обмеженням життєдіяльності.

Не можна не назвати і наступні конкретні завдання розвитку економічної бази установ соціального захисту населення:

1) аналіз питомої ваги різноманітних структур установ соціального захисту населення, що функціонують в конкретній системі цих установ: від державних до приватних; виявлення співвідношення ролі органів влади різного рівня (від національного до місцевого самоврядування);

2) виявлення особливостей попиту і пропозиції на стратегічні цільові програми для установ соціального захисту населення;

3) прозоре і чітке розкриття ролі бюджетних коштів, призначених для фінансування стратегічних цільових програм різного рівня;

4) визначення ефективного функціонування установ соціального захисту населення по кількісних параметрах збільшення показників соціальних індикаторів людського капіталу (інтелектуальний розвиток особи, тривалість життя, рівень освіти, реальний душевий дохід, створення культури здорового способу життя, гідний рівень життя людини);

5) визначення чинників, що сприяють скороченню рівня бідності населення (підвищення рівня заробітної плати, соціального забезпечення, диференційований рівень споживчих цін, зниження тарифів на послуги тощо);

6) для створення умов конкурентного середовища здійснити приватизацію деяких установ соціального захисту населення;

7) визначення соціальних індикаторів, що дозволяють не тільки дати кількісну оцінку змін, що відбуваються, в системі установ соціального захисту населення, але і використовувати їх при розробці науково-обґрунтованих стратегічних цільових програм;

8) перехід від кошторисного фінансування установ соціального захисту населення до фінансування встановлюваного державного замовлення в умовах багаторівневих і багатоканальних джерел фінансування;

9) для ефективного використання фінансових ресурсів розробити методику розподілу фінансових ресурсів між установами соціального захисту населення відповідно до структури попиту і пропозиції наданих соціальних послуг.

Література:

1. Статистичний збірник "Соціально-економічний захист населення України" / Державний комітет статистики України. — К., 2008. — 125 с.

2. Стратегія економічного і соціального розвитку Донецької області на період до 2015 року / Донецька облдержадміністрація, Донецька обласна Рада. — Донецьк, 2007. — 70 с.

Стаття надійшла до редакції 01.06.2009 р.